

Aleksandra Wejman-Sowińska

Łódzkie ośrodki zakładowe w świetle potrzeb informacyjnych użytkowników : próba analizy

Acta Universitatis Lodzianis. Folia Librorum 5, 49-84

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aleksandra Wejman-Sowińska

ŁÓDZKIE OŚRODKI ZAKŁADOWE
W ŚWIETLE POTRZEB INFORMACYJNYCH UŻYTKOWNIKÓW
PRÓBA ANALIZY

W ramach swoich zainteresowań problematyką łódzkich ośrodków zakładowych autorka dokonała m. in. próby ustalenia, z jakich źródeł informacji o potrzebach własnych użytkowników korzystał personel tych placówek. Odpowiednie rozpoznanie zostało przeprowadzone w latach 1986-1987 (w ramach szerszych badań) i dotyczyło 56 funkcjonujących wtedy w Łodzi ośrodków zakładowych.

W większości z nich podano, że podstawowymi formami poznawania potrzeb odbiorców było uczestnictwo przedstawicieli ośrodka w naradach dotyczących zakładu pracy, wgląd w plany zakładu i bezpośrednie kontakty z użytkownikami. W dalszej kolejności wymieniano: analizę świadczonych usług informacyjnych, ofert kierowanych do działów zakładu oraz wypełnianych przez użytkowników formularzy "zlecenia informacyjnego". Pomocną była również dobra orientacja personelu ośrodków w aktualnym profilu produkcji i znajomość zarządzeń wewnętrznych.

Badania potrzeb użytkowników przeprowadzono tylko w 17 ośrodkach. Przy tym w jednej z placówek dokonano ich na zlecenie Branżowego Ośrodka Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej (BOINTE), a w czterech innych - w ramach przygotowywanych prac magisterskich lub doktorskich¹. W pozostałych dwunastu przypadkach

¹ A. Wy r ę b s k a, *Wykorzystanie literatury firmowej w biurach projektowych i konstrukcyjnych na przykładzie ZUGIL-u i BIPRO-BUMAR-u*, Łódź 1985 (maszyn., praca magisterska); G. Ł u c z a k, *Analiza potrzeb użytkowników Zakładowego Ośrodka Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej w Kombinacie - Zjednoczone Zakłady Urządzeń Technicznych Przemysłu Lekkiego "UNIPROT"*, Łódź 1981 (maszyn., praca magisterska); B. K w a p i ń s k a, *(BOINTE Fabryki Szlifierek "PONAR-ŁÓDŹ")*, rozprawa doktorska w przygotowaniu.

były to badania wynikające bezpośrednio z zapotrzebowania danego ośrodka inte². Przeprowadzono je techniką ankietową. Zwykle była to akcja jednorazowa. Tylko w jednym przypadku ponawiano ją kilkakrotnie w pewnych odstępach czasu.

Wśród pracowników ośrodków powszechna była opinia, że podobne badania stanowiły jedynie czasochłonną formalność o niewielkiej użyteczności praktycznej i jako takie z trudem uzyskiwały aprobatę dyrekcji i pracowników macierzystego zakładu.

Reasumując, trzeba stwierdzić, iż w ośrodkach nie przywiązywano należytej wagi do badań potrzeb swoich użytkowników, w związku z czym tego rodzaju akcje były rzadkością, a ich wyników nie opracowywano i nie przechowywano³.

Ogólnokrajowy kryzys polityczno-gospodarczy, jaki nastąpił w latach osiemdziesiątych, wywarł negatywny wpływ na funkcjonowanie zdecydowanej większości łódzkich ośrodków. Gwałtowne zaś jego zaostrożenie w 1989 r. stworzyło realną groźbę całkowitego ich rozkładu. Skłoniło to autorkę do przeprowadzenia w połowie 1990 r. własnych badań ankietowych wśród użytkowników łódzkich ośrodków zakładowych, w celu uzyskania ich opinii na temat użyteczności i dotychczasowego funkcjonowania tych placówek. Nie bez znaczenia była również możliwość rozeznania, w jakim stopniu nowa sytuacja wpłynęła na kształt potrzeb i zainteresowań zawodowych osób korzystających z usług inte.

W tym celu opracowano kwestionariusz, który charakteryzował się szerokim zakresem pytań umożliwiającym wszechstronne poznanie opinii i potrzeb ankietowanych. Duża liczba pytań otwartych i pytań zamkniętych z kafeteriami pozwalała na odpowiednią swobodę i różnorodność wypowiedzi.

Treść ankiety obejmowała trzy podstawowe zakresy tematyczne. Pierwszy z nich zawierał pytania dotyczące charakterystyki per-

² Niejednokrotnie badania te inicjowane były przez nowo zatrudnionych kierowników placówek, którzy w ten sposób starali się szybko zorientować w profilu zainteresowań swoich użytkowników.

³ Autorka próbowała uzyskać do analizy wyniki tych badań, ale okazało się, że nie były one nigdy opracowane w formie pisemnej.

sonalnej respondentów, drugi - ich stosunku do zakładowych służb inte, a trzeci - charakterystyki potrzeb informacyjnych i sposobów ich zaspokajania.

Powyższy model przyjęto po zapoznaniu się z podstawowymi metodami i technikami badań potrzeb użytkowników⁴ oraz po przeanalizowaniu dostępnych wzorów kwestionariuszy ankietowych⁵. Przy ustalaniu pytań do pierwszego i trzeciego tematu ankiety oparto się częściowo na kwestionariuszu zastosowanym w pracy, która powstała w 1978 r. w Działowym Ośrodku Informacji Ekonomiczno-Organizacyjnej Ośrodka Ekonomiki i Organizacji Przemysłu Lekkiego "EKORNO" pod kierunkiem Z. Mądryckiego⁶. Przedstawione w niej wyniki badań dotyczyły użytkowników z przemysłu lekkiego - w znacznej części z terenu Łodzi. Umożliwia to dokonanie porównań, jako że większość użytkowników ośrodków będących przedmiotem niniejszego artykułu również była powiązana z łódzkim przemysłem lekkim.

Sondażem objęto w sumie 32 instytucje. Ponieważ działalność ośrodków inte w znacznej mierze określona jest specyfiką ich macierzystych zakładów, uznano za właściwe, w celach porównawczych, wprowadzić podział instytucji na dwie grupy. Pierwszą z nich stanowiły przedsiębiorstwa prowadzące działalność produkcyjną i gospodarczo-usługową, drugą zaś - przedsiębiorstwa o charakterze naukowo-badawczym i projektowym⁷.

Dla uzyskania możliwie pełnego obrazu objęto badaniami ankietowymi zarówno użytkowników ośrodków funkcjonujących, jak i już nie istniejących. Przewidywano jednak⁸, iż dotarcie do tych

⁴ E. Mostowicz, *Metody i techniki badania potrzeb informacyjnych inżynierów zatrudnionych w przemyśle*, Warszawa 1984; S. Szostkiewicz, *Elementy socjologii i metod badań socjologicznych na użytek pracowników ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej*, Warszawa 1974; J. Szwałbe, *Program badań użytkowników informacji w ramach SINTO oraz metody jego realizacji*, Warszawa 1978; T. Trautsohl, *Badanie potrzeb użytkowników informacji. Przegląd metod i technik stosowanych za granicą*, Warszawa 1969 i in.

⁵ K. Lutyńska, *Wywiad kwestionariuszowy. Przygotowanie i sprawdzenie narzędzia badawczego*, Wrocław 1984; *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne*, Wrocław 1983.

⁶ Charakterystyka zespołu użytkowników podsystemu informacji o przemyśle lekkim w ramach systemu SINTO i badanie ich potrzeb, cz. 1-5, Łódź 1978.

⁷ Zob. zał. 1.

⁸ Na podstawie wspomnianych już szerszych badań dokonanych przez autorkę w latach 1986-1987.

ostatnich będzie trudniejsze, więc przed losowym typowaniem poszczególnych instytucji⁹, z góry przyjęto określony podział ilościowy: 75% formularzy dla użytkowników funkcjonujących ośrodków, pozostałe zaś 25% dla byłych użytkowników ośrodków już zlikwidowanych.

Realne możliwości techniczne i ekonomiczne, jakimi dysponowała autorka, zdecydowały o ograniczeniu ogólnej liczby rozprawdzonych ankiet do 160 egzemplarzy¹⁰. Ograniczenie to pozwoliło jednak na przeprowadzenie stosunkowo szybkiej i sprawnej akcji, która została całkowicie zakończona w ciągu 6 tygodni. Jedynie temu, że sondaż nie był zbyt rozciągnięty w czasie, można zawdzięczać uzyskanie wysokiego procentu pozytywnej reakcji ze strony użytkowników. Otrzymano 139 (86,9%)¹¹ poprawnie wypełnionych egzemplarzy, z czego 110 (91,6%) w instytucjach z funkcjonującymi ośrodkami i 29 (72,5%) w instytucjach, w których ośrodki uległy likwidacji¹².

Wyniki badań zaprezentowano poniżej w 3 zasadniczych częściach, zgodnie z kolejnością pytań zawartych w formularzu ankiety. Ze względu na szczupłość miejsca nie załączono wzoru ankiety oraz większości opracowanych tabel zawierających szczegółowe dane.

⁹ W praktyce okazało się, iż zachowanie reżimu losowego typowania instytucji było niemożliwe, ponieważ problemy, z jakimi wówczas borykały się poszczególne placówki nie stwarzały odpowiedniej atmosfery dla absorbowania ich uwagi badaniami sondażowymi. Szczególnie utrudnione było dotarcie do byłych użytkowników ośrodków już nie funkcjonujących, którzy niejednokrotnie zdecydowanie odmawiali współpracy.

¹⁰ Przyjęcie takiego podejścia metodycznego znajduje swoje uzasadnienie w literaturze przedmiotu np. w publikacji: *Badania ankietowe popytu konsumpcyjnego* (Warszawa 1976, s. 151) autorzy stwierdzają: "Nie ma obowiązującej zasady stosowania metod doboru. Każdą decyzję należy podejmować przy uwzględnieniu celu ankiety, istniejących warunków doboru oraz możliwości i ograniczeń w zastosowaniu danej metody, jak również ekonomicznych i technicznych aspektów ankiety".

¹¹ Dla porównania: efektem wspomnianej już pracy zespołu badawczego z "EKORNO" było uzyskanie tylko 25,3% wypełnionych formularzy. Zob. *Charakterystyka zespołu użytkowników...*, cz. 1, s. 8.

¹² Procent nie zwróconych ankiet był tu więc stosunkowo wysoki (27,5%). Potwierdziło to wstępne przewidywania, iż kontakt z byłymi użytkownikami już nie istniejących ośrodków będzie utrudniony.

I. CHARAKTERYSTYKA PERSONALNA RESPONDENTÓW

1.1. Płeć i wiek

W ogólnej liczbie 139 ankietowanych osób było 96 mężczyzn i 43 kobiety, co stanowi odpowiednio 69,1% i 30,9% badanej zbiorowości (tab. 1).

Tabela 1

Charakterystyka strukturalna płci respondentów

Płeć	Grupa I N = 80		Grupa II N = 59		Ogółem N = 139	
	n	%*	n	%	n	%
Kobieta	25	31,3	18	30,5	43	30,9
Mężczyzna	55	68,7	41	69,5	96	69,1
Razem	80	100,0	59	100,0	139	100,0

* Procent obliczono w stosunku do N.

Tabela 2

Charakterystyka strukturalna wieku respondentów

Przedział wieku (lata)	Grupa I N = 80		Grupa II N = 59		Ogółem N = 139	
	n	%	n	%	n	%
Do 25	-	-	-	-	-	-
26-30	8	10,0	2	3,4	10	7,2
31-40	19	23,7	16	27,1	35	25,2
41-50	29	36,3	20	33,9	49	35,2
51-60	17	21,3	15	25,4	32	23,0
Powyżej 60	7	8,7	6	10,2	13	9,4
Razem	80	100,0	59	100,0	139	100,0

Respondenci reprezentowali różne grupy wiekowe. W znacznej części były to osoby w wieku 41-50 lat (35,2% ogółu), następnie zaś w wieku 31-40 lat (25,2%) i 51-60 lat (23,0%). Najmniejszy

odsetek badanych stanowiły osoby liczące 26-30 lat (7,2%) oraz powyżej 60 lat (9,4%) (tab. 2).

1.2. Wykształcenie, zawód i stanowisko służbowe

Wykształcenie jest istotnym elementem charakterystyki użytkowników, ponieważ różnicuje ich zapotrzebowanie na informację i piśmiennictwo, a także określa przygotowanie do korzystania z biblioteki i źródeł informacji. Zdecydowana większość respondentów (80,6% ogółu) posiadała wykształcenie wyższe: legitymowało się nim 66,3% użytkowników z grupy I oraz 100% grupy II. Pozostali respondenci z grupy I posiadali wykształcenie średnie (22,5%), pomaturalne (7,5%) oraz niepełne wyższe (3,7%) (tab. 3).

T a b e l a 3

Charakterystyka strukturalna wykształcenia respondentów

Wykształcenia	Grupa I N = 80		Grupa II N = 59		Ogółem N = 139	
	n	%	n	%	n	%
Wyższe	53	66,3	59	100,0	112	80,6
Niepełne wyższe	3	3,7	-	-	3	2,2
Szkoła pomaturalna	6	7,5	-	-	6	4,3
Średnie	18	22,5	-	-	18	12,9
Razem	80	100,0	59	100,0	139	100,0

Respondenci z przedsiębiorstw grupy I byli w większości inżynierami (53,8%) i technikami (26,2%). Spośród innych zawodów najczęściej było ekonomistów z wykształceniem wyższym lub średnim i pomaturalnym. Tak wśród inżynierów, jak i techników przeważali mechanicy (15 inżynierów mechaników i 7 techników mechaników); następni co do liczebności byli włókiennicy (11 inżynierów włókienników i 5 techników włókienników) (tab. 4).

Wśród respondentów z przedsiębiorstw grupy II było 55 (93,2%) inżynierów (w tym 16 mechaników, 13 chemików i 13 włókienników) oraz 4 osoby (6,8%) z wykształceniem wyższym innego typu (2 ekonomistów, 1 filolog i 1 fizyk) (tab. 5).

T a b e l a 4

Zawód wyuczony respondentów z przedsiębiorstw grupy I
(N = 80)

Zawód wyuczony	n	%
1	2	3
Inżynierowie*		
budownictwo	1	
budownictwo drogowe	2	
chemik	4	
elektryk	8	
mechanik	15	
włókiennik	11	
obuwnik	1	
geodeta	1	
Razem	43	53,8
Technicy		
mechanik	7	
włókiennik	5	
elektronik	2	
budowa dróg i mostów	2	
energetyk	1	
budownictwo	1	
chemik	1	
geodeta	1	
kolejnictwo	1	
Razem	21	26,2
Inni		
matematyk	1	
geograf	1	
socjolog	1	
magister administracji	1	
fizyk	1	
ekonomista z wyższym wykształceniem	5	
ekonomista ze średnim i pomaturalnym wykształceniem	2	
informatyk z wykształceniem pomaturalnym	1	

Tabela 4 (cd.)

1	2	3
poligraf z wykształceniem pomaturalnym	1	
osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym	2	
Razem	16	20,0

* W tym 1 osoba z tytułem doc. dr hab.

Tabela 5

Zawód wyuczony respondentów z przedsiębiorstw grupy II
(N = 59)

Zawód wyuczony	n	%
Inżynierowie*		
mechanik	16	
chemik	13	
włókiennik	13	
budownictwo	4	
elektryk	2	
architekt	2	
bez podania specjalności	2	
technolog	1	
elektronik	1	
papiernik	1	
Razem	55	93,2
Inni		
ekonomista	2	
filolog	1	
fizyk	1	
Razem	4	6,8

* W tym 4 osoby z tytułem dr i 2 osoby z tytułem doc. dr hab.

Ponad jedna trzecia respondentów grupy I reprezentowała kadre kierowniczą: 18 osób było kierownikami różnego szczebla, 4 - zastępcami kierowników, 1 - zastępcą dyrektora, 1 - zastępcą naczelnika wydziału, a 7 - mistrzami (tab. 6).

Tabela 6

Stanowiska służbowe respondentów z przedsiębiorstw grupy I
(N = 80)

Stanowisko służbowe	n	%
Zastępca dyrektora	1	1,2
Zastępca naczelnika wydziału	1	1,2
Kierownicy (Działów, Pracowni, Sekcji itp.)	18	22,5
Zastępcy kierowników	4	5,0
Specjaliści (w tym 3 głównych)	18	22,5
Inspektorzy	2	2,5
Mistrzowie	7	8,8
Referenci	7	8,8
Rzecznicy patentowi	2	2,5
Technolodzy (w tym 2 głównych)	6	7,5
Konstruktorzy	7	8,8
Starszy referent	1	1,2
Kosztorysant	1	1,2
Starszy programista	1	1,2
Elektronik	1	1,2
Operator małej poligrafii	1	1,2
Emeryci pracujący na 1/2 etatu	2	2,5
Razem	80	100,0

Podobnie w grupie II respondentów kadra kierownicza stanowiła jedną trzecią ich liczby. Składali się na nią: 1 dyrektor, 1 zastępca dyrektora, 1 doradca dyrektora, 19 kierowników i 4 zastępców kierowników (tab. 7).

Tabela 7

Stanowiska służbowe respondentów z przedsiębiorstw grupy II
(N = 59)

Stanowisko służbowe	n	%
1	2	3
Dyrektor	1	1,7
Zastępca dyrektora	1	1,7

Tabela 7 (cd.)

1	2	3
Doradca dyrektora	1	1,7
Kierownicy (Zakładów, Wydziałów, Zespołów, Pracowni)	19	32,2
Zastępcy kierowników	4	6,8
Specjaliści	5	8,5
Projektanci (generalni, starsi, główni)	17	28,8
Konstruktorzy	3	5,1
Technolodzy	2	3,4
Starsi asystenci	2	3,4
Rzecznicy patentowi	2	3,4
Pracownik naukowo-badawczy	1	1,7
Główny inżynier EMC	1	1,7
Razem	59	100,0

Można więc przyjąć, iż wyniki ankiety w jednej trzeciej reprezentowały opinię ludzi, którzy z racji zajmowanych stanowisk mieli bezpośredni wpływ na sytuację i organizację placówek inte w swoich zakładach.

1.3. Staż pracy

Wśród ankietowanych pracowników z przedsiębiorstw grupy I najliczniejsze były osoby ze stażem pracy wynoszącym 21-30 lat (31,3%), następnie zaś osoby ze stażem 11-20 lat (25,0%) i powyżej 30 lat (25,0%).

Wśród ankietowanych z przedsiębiorstw grupy II przeważali ci, których staż pracy wynosił 11-20 lat (28,8%); w równej liczbie reprezentowani byli pracownicy o stażu 21-30 lat i powyżej 30 lat (po 27,3%).

W obu grupach najmniej było respondentów ze stażem do 5 lat (w grupie I - 5,0%, w grupie II - 1,7%) oraz w przedziale 6-10 lat (odpowiednio: 13,7% i 11,9%) (tab. 8).

Generalnie zatem ankietowani użytkownicy byli ludźmi, których opinie należy uznać za znaczące z uwagi na ich wieloletni staż i doświadczenie zawodowe.

Tabela 8

Charakterystyka strukturalna stażu pracy zawodowej respondentów

Staż pracy (lata)	Grupa I N = 80		Grupa II N = 59		Ogółem N = 139	
	n	%	n	%	n	%
Do 5	4	5,0	1	1,7	5	3,6
6-10	11	13,7	7	11,9	18	13,0
11-20	20	25,0	20	33,9	40	28,8
21-30	25	31,3	13	22,0	38	27,3
Powyżej 30	20	25,0	18	30,5	38	27,3
Razem	80	100,0	59	100,0	139	100,0

1.4. Znajomość języków obcych

W grupie I aż 11 (13,8%) respondentów uchyliło się od odpowiedzi na pytanie o znajomość języków obcych w stopniu co najmniej umożliwiającym samodzielne korzystanie z literatury zagranicznej. Spośród pozostałych najliczniejsi byli ci, którzy zadeklarowali opanowanie jednego języka obcego (46,3%).

W grupie II nie udzieliła odpowiedzi tylko jedna osoba (1,7%). Przeważali tu respondenci ze znajomością dwu języków (50,8%).

Tylko niewielki odsetek wykazał zupełny brak znajomości języków obcych (w grupie I - 3,7%, a w grupie II - 5,1%) (tab. 9).

Tabela 9

Charakterystyka ilościowa znajomości języków obcych wśród respondentów

Znajomość języków	Grupa I N = 80		Grupa II N = 59		Ogółem N = 139	
	n	%	n	%	n	%
Jeden	37	46,3	14	23,8	51	36,7
Dwa	24	30,0	30	50,8	54	38,9
Trzy	3	3,7	11	18,6	14	10,1
Więcej niż trzy	2	2,5	-	-	2	1,4
Brak znajomości języków	3	3,7	3	5,1	6	4,3
Brak odpowiedzi	11	13,8	1	1,7	12	8,6
Razem	80	100,0	59	100,0	139	100,0

Charakterystyka jakościowa znajomości języków obcych wśród respondentów

Języki	Grupa I N = 80*		Grupa II N = 59*		Ogółem N = 139	
	n	%	n	%	n	%
Rosyjski	53	66,2	41	69,5	94	67,6
Niemiecki	22	27,5	29	49,1	51	36,7
Angielski	19	23,7	32	54,2	51	36,7
Francuski	6	7,5	4	6,8	10	7,2
Inny	3	3,7	1	1,7	4	2,9

* Każdy z respondentów mógł podawać znajomość więcej niż jednego języka obcego.

Najbardziej popularnym językiem obcym okazał się rosyjski, którego znajomość zadeklarowało 66,2% grupy I oraz 69,5% grupy II. Znacznie mniej powszechna była znajomość podstawowych języków zachodnioeuropejskich, przy tym zaznaczyły się tu wyraźne różnice procentowe między obu grupami respondentów. Mianowicie, znajomość języka niemieckiego zasignalizowało w grupie I - 27,5% ankietowanych, a angielskiego - 23,7%, podczas gdy w grupie II wielkości te wynosiły odpowiednio 49,1% oraz 54,2% (tab. 10). Niewątpliwie wynikało to z różnej specyfiki wykonywanej pracy, która w wypadku pracowników przedsiębiorstw zaplecza naukowo-badawczego i projektowego posiadała charakter bardziej koncepcyjny, a co za tym idzie, wymagała większej samodzielności w korzystaniu z fachowej literatury obcej.

1.5. Udział respondentów w różnego rodzaju opracowaniach autorskich

Analiza odpowiedzi wykazała, iż wśród respondentów z przedsiębiorstw grupy I przeważało autorstwo projektów racjonalizatorskich (45,0%) oraz usprawnień organizacyjnych (26,2%). Jedną piątą

T a b e l a 11

Wyniki sondażowe dotyczące udziału respondentów
w różnego rodzaju opracowaniach autorskich

Wyszczególnienie	Grupa I N = 80*		Grupa II N = 59*		Ogółem N = 139	
	n	%	n	%	n	%
Projekty racjonalizatorskie	36	45,0	19	32,2	55	39,6
Usprawnienia organizacyjne	21	26,2	9	15,2	30	21,6
Wzory użytkowe	14	17,5	17	28,8	31	22,3
Wynalazki	8	10,0	11	18,6	19	13,7
Prace naukowo-badawcze	11	13,7	21	35,6	32	23,0
Artykuły, książki	17	21,2	25	42,4	42	30,2
Projekty techniczne	13	16,2	33	55,9	46	33,1
Inne	3	3,7	12	20,3	15	10,8
Brak opracowań autorskich	26	32,5	7	11,9	33	23,7

* Każdy z respondentów mógł podać dowolną liczbę opracowań autorskich.

ta (21,2%) ankietowanych tej grupy zadeklarowała się również jako autorzy książek i artykułów.

Natomiast wśród ankietowanych z przedsiębiorstw grupy II najpowszechniejsze było autorstwo projektów technicznych (55,9%), książek i artykułów (42,4%) oraz prac naukowo-badawczych (35,6%). Udział znacznej liczby użytkowników tej grupy w opracowywaniu projektów technicznych i prac naukowo-badawczych był bezpośrednim efektem rodzaju pracy wykonywanej w placówkach naukowo-badawczych i projektowych.

Niewątpliwie również charakter tych placówek wpłynął na fakt, iż tylko niewielki odsetek (11,9%) zatrudnionych w nich respondentów nie zadeklarował żadnej formy aktywności twórczej, podczas gdy wśród respondentów z przedsiębiorstw grupy I liczba takich osób stanowiła bez mała jedną trzecią (32,5%) całej grupy (tab. 11).

2. UZYSKIWANIE INFORMACJI POTRZEBNYCH W PRACY ZAWODOWEJ UŻYTKOWNIKÓW
I OCENA ZAKŁADOWEJ SŁUŻBY INTE

2.1. Przydatność wyspecjalizowanych placówek informacyjnych
oraz inne sposoby uzyskiwania informacji w ramach potrzeb
zawodowych użytkowników

Masowe w ostatnich latach likwidowanie ośrodków inte niejednokrotnie prowokowało do wypowiedzi o generalnej zbędności tego rodzaju placówek. Dość powszechnie uważano również, że użytkownicy zatrudnieni w przemyśle z reguły nie byli specjalnie zainteresowani poszerzaniem i aktualizowaniem swej wiedzy zawodowej. Żadna z tych obiegowych opinii nie znalazła jednak odbicia w odpowiedziach uzyskanych w ramach przeprowadzonego sondażu.

Okazało się bowiem, iż 51,1% ogółu respondentów uważało za nieodzowną pomoc placówek informacyjnych przy zdobywaniu potrzebnych im informacji naukowych, technicznych i ekonomicznych a za pożądaną uznało tę pomoc 41,7% respondentów. Tylko dla 7,2% ankietowanych osób placówki inte okazały się mało przydatne, nikt zaś nie uznał ich za całkowicie zbędne (tab. 12).

T a b e l a 12

Przydatność wyspecjalizowanych placówek informacyjnych
do uzyskiwania informacji naukowej przez respondentów

Ocena przydatności placówek	Grupa I N = 80		Grupa II N = 59		Ogółem N = 139	
	n	%	n	%	n	%
Niezbędne	38	47,5	33	55,9	71	51,1
Pożądaną	38	47,5	20	33,9	58	41,7
Mało przydatne	4	5,0	6	10,2	10	7,2
Zbędne	-	-	-	-	-	-

Użyteczność placówek inte zyskała również pełne potwierdzenie w odpowiedziach na pytanie, w jaki sposób użytkownicy zdobywają informacje potrzebne im do pracy zawodowej. Otóż aż 76,2% respondentów grupy I oraz 71,2% grupy II stale korzystało w tym względzie z usług macierzystego zakładowego ośrodka inte, zaś od czasu

T a b e l a 13

Sposób zdobywania informacji potrzebnej do pracy zawodowej respondentów

Wyszczególnienie	Grupa I N = 80						Grupa II N = 59						Ogółem N = 139					
	tak		czasami		nie		tak		czasami		nie		tak		czasami		nie	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
ZOINTE (biblioteka fachowa) w zakładzie	61	76,2	15	18,8	4	5,0	42	71,2	12	20,3	5	8,5	103	74,1	27	19,4	9	6,5
Placówka informacyjna lub biblioteka spoza zakładu	16	20,0	18	22,5	46	57,5	26	44,1	14	23,7	19	32,2	42	30,2	32	23,0	65	46,8
Księgozbiór domowy	50	62,5	13	16,3	17	21,2	34	57,6	18	30,5	7	11,9	84	60,4	31	22,3	24	17,3
Inne metody zdobywania informacji	24	30,0	5	6,2	51	63,8	26	44,1	9	15,2	24	40,7	50	36,0	14	10,1	75	53,9

do czasu korzystało zeń również 18,8% grupy I oraz 20,3% grupy II. Poza tym 30,2% ogółu respondentów korzystało stale, a 23,0% sporadycznie, z usług placówek informacyjnych lub bibliotek spoza własnego zakładu (tab. 13, poz. 1, 2).

Warto nadmienić, iż spośród bibliotek respondenci grupy I stosunkowo najczęściej wymieniali Bibliotekę Główną Politechniki Łódzkiej, Miejską Bibliotekę Publiczną, Bibliotekę Uniwersytecką i Bibliotekę Naczelnej Organizacji Technicznej, zaś respondenci grupy II - Bibliotekę Główną Politechniki Łódzkiej, Bibliotekę Instytutu Włókien Chemicznych i Bibliotekę Uniwersytecką.

Zwraca uwagę wysoka pozycja księgozbioru domowego jako jednego z najważniejszych źródeł fachowej informacji dla przeważającej części respondentów. Otrzymane odpowiedzi wykazują, że stale korzystało z niego 60,4% ogółu ankietowanych, zaś sporadycznie - 22,3% (tab. 13, poz. 3). Jest zrozumiałe, iż dobrze wyposażony księgozbiór domowy stanowił cenne źródło podręcznych wiadomości zawodowych dla ludzi, z których większość była twórcami projektów racjonalizatorskich, wynalazków, wzorów użytkowych, książek i artykułów, a także (z racji codziennych obowiązków służbowych) autorami projektów technicznych oraz prac naukowo-badawczych (tab. 11).

Do istotnych sposobów uzyskiwania informacji zaliczono kontakty osobiste (13,7% respondentów grupy I oraz 22,0% grupy II), zwłaszcza z przedstawicielami firm zagranicznych. Niektórzy respondenci doceniali także znaczenie konferencji, sympozjów i zjazdów (6,2% grupy I oraz 15,2% grupy II). Jak z tego widać, część użytkowników inte wykorzystywała również nieformalne kanały przepływu informacji dla pogłębiania swej wiedzy zawodowej.

2.2. Wymagania użytkowników stawiane pracownikom służb inte

Wymagania te były wysokie. Zdecydowana większość ankietowanych (67,5%) była zdania, iż personel inte powinien łączyć kwalifikacje specjalistów w dziedzinie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej z kwalifikacjami specjalistów w dziedzinie wiedzy zgodnej z profilem zakładu.

Opinie pozostałej części respondentów były podzielone: dla

16,6% odpowiadających ważniejsze były wysokie kwalifikacje w pierwszej z wymienionych dziedzin, natomiast dla 15,1% - kwalifikacje specjalisty w zakresie zgodnym z profilem zakładu. Jedna osoba (0,7% ogółu) nie udzieliła odpowiedzi.

2.3. Ocena działalności macierzystej służby inte (odpowiadali użytkownicy istniejących ośrodków)

Działalność funkcjonujących placówek została oceniona w sposób zróżnicowany. Ponad jedna trzecia (39,1%) ogółu odpowiadających oceniła pracę swoich ośrodków jako dobrą, a 22,7% - nawet jako bardzo dobrą. Za dostateczną uznało ją 28,1% ankietowanych, a tylko w 1 przypadku (0,9%) ocena była zdecydowanie negatywna (tab. 14).

T a b e l a 14

Ocena działalności macierzystej służby inte

Skala ocen	Grupa I N = 56*		Grupa II N = 54*		Ogółem N = 110*	
	n	%	n	%	n	%
Bardzo dobrze	16	28,6	9	16,7	25	22,7
Dobrze	22	39,3	21	38,9	43	39,1
Dostatecznie	13	23,2	18	33,3	31	28,1
Źle	-	-	1	1,8	1	0,9
Nie mam zdania	3	5,3	2	3,7	5	4,6
Brak odpowiedzi	2	3,6	3	5,6	5	4,6

* Na pytanie to odpowiadali tylko respondenci z instytucji, w których ZOINTE nie uległy likwidacji.

Podano kilka rodzajów uzasadnienia powyższych ocen. Użytkownicy ośrodków, które w ich opinii pracowały "bardzo dobrze" lub "dobrze", cenili sobie przede wszystkim sprawne udostępnianie potrzebnych informacji i dokumentów (argument ten przodował wśród respondentów z obu grup), a także fachowość chętnie służącego pomocą personelu. Uznanie respondentów zyskały również ośrodki dysponujące dużym wyborem literatury fachowej i dobrze opracowany-

mi, systematycznie aktualizowanymi zbiorami. Doceniano także sprawne sprowadzanie żądanych dokumentów z innych placówek i opracowywanie dokumentów pochodnych.

Uzasadnienie ocen "dostatecznie" lub "źle" było różnorodne. Wymieniano braki sprzętu (zwłaszcza komputerowego), zbyt małą popularyzację informacji, niedostateczny wybór literatury fachowej, niekompletność zbiorów, luki w zakresie oferowanej informacji, brak informacji wyprzedzającej oraz opracowań dokumentacyjnych, brak dostępu do światowych systemów informacyjnych, ograniczenie działalności ośrodka do załatwiania prenumeraty czasopism itp. (tab. 15 i 16).

T a b e l a 15

Uzasadnienie oceny macierzystej służby inte
przez respondentów przedsiębiorstw grupy I

Uzasadnienie	n*	%
1	2	3
Bardzo dobrze		
Sprawne udostępnianie informacji i dokumentów	8	30,8
Fachowy, chętnie służący swoją pomocą personel	5	19,3
Duży wybór literatury fachowej	4	15,4
Sprowadzanie żądanych dokumentów z innych placówek	2	7,7
Śledzenie na bieżąco nowości wydawniczych i prawidłowy ich zakup	2	7,7
Opracowywanie dokumentów pochodnych	2	7,7
Wydawanie wydawnictw informacyjnych	1	3,8
Zorganizowany obieg czasopism	1	3,8
Wykonywanie kserokopii	1	3,8
Krzewienie czytelnictwa		
	26	100,0
Dobrze		
Sprawne udostępnianie informacji i dokumentów	11	50,0
Duży wybór literatury fachowej	4	18,3
Dobrze opracowane i systematycznie aktualizowane zbiory	3	13,7
Informacja bieżąca o nowościach	1	4,5
Prowadzenie różnego rodzaju kartotek	1	4,5

Tabela 15 (cd.)

1	2	3
Wydawanie wydawnictw informacyjnych	1	4,5
Fachowy i chętnie służący swoją pomocą personel	1	4,5
	22	100,0
Dostatecznie		
Prowadzenie działalności informacyjnej w ramach dodatkowych obowiązków	3	12,0
Niedostateczna popularyzacja	2	8,0
Ograniczenie działalności ośrodka do załatwienia prenumeraty	2	8,0
Niesystematyczne dostarczanie aktualnej informacji	2	8,0
Niekompletność zbiorów i oferowanej informacji	2	8,0
Mało sprawne działanie wynikające z ograniczeń finansowych i etatowych	2	8,0
Brak opracowań dokumentacyjnych	2	8,0
Brak aktualizacji zbiorów	1	4,0
Niedostateczny wybór literatury fachowej	1	4,0
Brak właściwej selekcji i wstępnej oceny przydatności informacji	1	4,0
Eierna postawa służby inte	1	4,0
Zbyttnia lapidarność informacji	1	4,0
Brak obiegu informacji	1	4,0
Nieterminowe udostępnianie informacji	1	4,0
Niewykonywanie tłumaczeń	1	4,0
Niedostateczne kwalifikacje personelu	1	4,0
Brak odczytów, wycieczek szkoleniowych, pokazów filmowych	1	4,0
	25	100,0
Nie mam zdania		
Pracuję dopiero od 1 stycznia 1990 roku	1	33,3
Działalność zakładowej służby inte ogranicza się jedynie do prenumeraty czasopism fachowych i rozsyłania ich do zainteresowanych działów	1	33,3
Bez uzasadnienia	1	33,3
	3	100,0

* Każdy z respondentów mógł podać dowolną liczbę uzasadnień.

Uzasadnienie oceny macierzystej służby in-te
przez respondentów przedsiębiorstw grupy II

Uzasadnienie	n*	%
1	2	3
Bardzo dobrze		
Sprawne udostępnianie informacji i dokumentów	6	54,5
Personel o wysokich kwalifikacjach chętnie służący swoją pomocą	1	9,1
Sprowadzanie żądanych dokumentów z innych placówek	1	9,1
Śledzenie na bieżąco nowości wydawniczych i prawidłowy ich zakup	1	9,1
Prowadzenie różnego rodzaju kartotek	1	9,1
Dobrze prowadzone katalogi alfabetyczne i rzeczowe	1	9,1
	11	100,0
Dobrze		
Sprawne udostępnianie informacji i dokumentów	7	38,9
Dobrze opracowane i systematycznie aktualizowane zbiory	4	22,3
Personel o wysokich kwalifikacjach chętnie służący swoją pomocą	1	5,5
Sprowadzanie żądanych dokumentów z innych placówek	1	5,5
Duży wybór literatury fachowej	1	5,5
Informacja bieżąca o nowościach	1	5,5
Wykonywanie tłumaczeń	1	5,5
Opracowywanie dokumentów pochodnych	1	5,5
Dostęp do krajowych i międzynarodowych systemów informacji	1	5,5
	18	100,0
Dostatecznie		
Mało sprawne działanie wynikające z ograniczeń finansowych i etatowych	5	23,3
Brak sprzętu komputerowego	2	10,5
Brak opracowań dokumentacyjnych	1	5,3
Niedostateczna popularyzacja	1	5,3
Nieregularne wykonywanie tłumaczeń	1	5,3
Brak dostępu do światowych systemów informacyjnych	1	5,3

Tabela 16 (cd.)

1	2	3
Brak informacji wyprzedzającej	1	5,3
Niski poziom udostępnianych informacji krajowych	1	5,3
Urzędnicze traktowanie zbiorów informacyjnych	1	5,3
Niekompletność dostarczonej informacji	1	5,3
Niedostateczny wybór literatury fachowej	1	5,3
Utrudniony dostęp do informacji	1	5,3
Brak katalogów	1	5,3
Brak wysoko kwalifikowanych kadr ze znajomością języków obcych	1	5,3
	19	100,0
Źle		
Brak bieżącej, szybkiej i fachowej informacji	1	100,0
	1	100,0
Nie mam zdania		
Prymitywne metody informacji, brak specjalnego sprzętu	1	100,0
	1	100,0

* Każdy z respondentów mógł podać dowolną liczbę uzasadnień

Użytkownicy jednak zdawali się być świadomi, iż zaobserwowane niedomagania pracy ośrodków w dużej mierze były wynikiem ogólnej sytuacji gospodarczej. Świadczy o tym stwierdzenie, iż mało sprawne działanie służb inte stanowiło konsekwencją ograniczeń finansowych i etatowych (grupa I - 8,0%; grupa II - 26,3%) oraz prowadzenia działalności informacyjnej w ramach dodatkowych obowiązków (grupa I - 12,0%).

2.4. Propozycje usprawnienia działalności macierzystej służby inte (odpowiadali użytkownicy istniejących ośrodków)

Propozycje takie przedstawiło tylko niewielu respondentów, przy czym zaznaczyły się tu różnice między postulatami przedstawicieli obu grup. Respondenci z przedsiębiorstw produkcyjno-usługowych (grupa I) widzieli możliwość usprawnień w wyodrębnieniu i

prawidłowym zorganizowaniu placówek informacyjnych na terenie zakładu (22,6% odpowiedzi) oraz w zwiększeniu obsady kadrowej ośrodka (13,6%). Natomiast propozycje respondentów z zaplecza naukowo-badawczego (grupa II) posiadały inny ciężar gatunkowy. Postulowali oni szerokie wprowadzenie komputeryzacji (28,1%), wyposażenie ośrodka w odpowiedni sprzęt (zwłaszcza kserograficzny) (9,4%) oraz włączenie służby inte w zautomatyzowane zagraniczne systemy informacyjne (6,2%).

2.5. Ocena popularyzacji działalności służb inte

Popularyzacja służby inte została uznana za wystarczającą przez 54,7% ogółu respondentów, zaś za niewystarczającą - przez 33,1%. Pozostali nie mieli zdania na ten temat (2,9%) lub nie udzielili odpowiedzi (9,3%). Nieliczne uzasadnienia opinii negatywnej podkreślały na ogół brak wszelkich, nawet podstawowych informacji na temat tej działalności.

Możliwość poprawy w tym zakresie respondenci z grupy I widzieli przede wszystkim w szerszym wykorzystaniu środków masowego przekazu (17,5% odpowiedzi) oraz w rozpowszechnianiu szczegółowych instrukcji i informacji o możliwościach i zakresie usług placówek inte (17,5%). Natomiast respondenci z grupy II za czynnik sprzyjający ogólnej popularyzacji działalności służb inte uważali po prostu jej unowocześnienie i skomputeryzowanie (35,7% odpowiedzi).

W obu grupach proponowano też popularyzowanie inte poprzez ułatwienie dostępu do najnowszej informacji (grupa I - 12,5%, grupa II - 14,3%). W wypowiedziach respondentów z obu grup przewijała się również uwaga, że osoby mające autentyczną potrzebę korzystania z informacji same trafią do służb inte, niezależnie od stopnia jej spopularyzowania (grupa I - 7,5%, grupa II - 14,3%).

2.6. Stosunek użytkowników do likwidacji zakładowych ośrodków inte (odpowiadali byli użytkownicy zlikwidowanych ośrodków)

Respondenci z grupy I nie reprezentowali w tej kwestii jednolitej opinii. Likwidację uznało za słuszną 20,8% ankietowanych, zaś za niesłuszną - 25,0%. Pozostali nie mieli zdania lub nie udzielili odpowiedzi.

W grupie II aż 60,0% ankietowanych uznało likwidację za słuszną. Pozostali nie mieli na ten temat zdania.

Słusznosc likwidacji uzasadniano na ogół oszczędnościami finansowymi dla zakładu (44,4% ogółu odpowiedzi) oraz nieodpowiednim poziomem pracy ośrodka (38,8%).

Z sześciu respondentów (z grupy I), którzy likwidację ośrodka uznali za niesłuszną, pięciu podało swoje uzasadnienie. W zasadzie sprowadza się ono do stwierdzenia, że postęp technologiczny wymaga łatwo dostępnej informacji, którą najskuteczniej mogą zapewnić placówki inte zlokalizowane na terenie zakładu pracy.

Tylko około 60,0% respondentów wypowiedziało się na temat ewentualnej reaktywacji zlikwidowanego ośrodka lub zastąpienia go inną strukturą. Najczęściej (31,0%) proponowano reaktywowanie ośrodka po przeczekaniu trudnego okresu. Warto zauważyć, że dwóch ankietowanych (z zaplecza naukowo-badawczego) sugerowało zapewnienie informacji przez nadrzędny rangą ośrodek branżowy.

3. CHARAKTERYSTYKA POTRZEB INFORMACYJNYCH

3.1. Rodzaje dokumentów pierwotnych preferowanych przez respondentów¹³

Do najważniejszych dokumentów pierwotnych, z których respondenci korzystali, zaliczone zostały przede wszystkim:

Grupa I

1. Książki i broszury fachowe - 62 odp.

¹³ Por. Z. Mąd r z y c k i, W. W i t c z a k-M a l i n o w s k a, *Potrzeby informacyjne użytkowników informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej w przemyśle lekkim w świetle przeprowadzonych badań*. Prace Ośrodka Ekonomiki i Organizacji Przemysłu Lekkiego "EKORNO", Łódź 1979, s. 81.

2. Czasopisma fachowe	- 59 odp.
3. Dokumenty prawne	- 35 "
4. Normy	- 34 "
5. Literatura techniczno-handlowa	- 33 "
Grupa II	
1. Książki i broszury fachowe	- 37 "
2. Literatura techniczno-handlowa	- 31 "
3. Czasopisma fachowe	- 30 "
4. Normy	- 30 "
5. Dokumenty prawne	- 24 "

Powyższe zestawienie wskazuje na zdecydowany prymat książek i broszur fachowych wśród dokumentów, z których korzystają obie grupy ankietowanych. Zwraca też uwagę fakt, iż w obu grupach respondentów zestawy pięciu najważniejszych dokumentów pierwotnych pokrywały się, mimo różnic w ich uszeregowaniu.

Najbardziej preferowanymi dokumentami, z których respondenci chcieliby korzystać, okazały się:

Grupa I	
1. Sprawozdania z zagranicznych podróży służbowych	- 11 odp.
2. Sprawozdania z prac naukowo-badawczych	- 9 "
3. Materiały z konferencji	- 8 "
4. Opisy patentowe	- 7 "
5. Literatura techniczno-handlowa	- 7 "
Grupa II	
1. Sprawozdania z zagranicznych podróży służbowych	- 7 "
2. Czasopisma fachowe	- 5 "
3. Opisy patentowe	- 5 "
4. Literatura techniczno-handlowa	- 4 "
5. Dokumentacja projektowo-konstrukcyjna	- 4 "

Wyrażone przez ankietowanych pragnienie korzystania z takich dokumentów jak: sprawozdania z zagranicznych podróży służbowych (w obu grupach), sprawozdania z prac naukowo-badawczych, materiały z konferencji, świadczyć może o tym, że zakładowe służby inte koncentrowały się na gromadzeniu zbiorów podstawowych typów, wykazując małe zainteresowanie dokumentami nie publikowanymi, ze względu na trudności z ich zdobyciem. Wydaje się również, iż mało były znane, a w związku z tym i słabo wykorzystywane,

systemy krajowe SAZAPS¹⁴, SYNABA¹⁵, a w przemyśle lekkim LEKINBAD¹⁶, system informacji o zagranicznych służbowych wyjazdach pracowników przemysłu lekkiego¹⁷ oraz wydawane przez Resortowy Ośrodek Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej Przemysłu Lekkiego (ROINTE PL) informatory o zjazdach, konferencjach, sympozjach.

Zastanawia wykazany sondażem fakt rzadkiego korzystania z opisów patentowych i wymienienie ich w grupie dokumentów, z których respondenci chcieliby korzystać. Prawdopodobną przyczyną tego było prowadzenie informacji patentowej poza ośrodkami. Powtarzające się wśród rodzajów dokumentów, z których respondenci chcieliby korzystać, literatura techniczno-handlowa i czasopisma fachowe wskazują na fakt, iż w niektórych ośrodkach były one niedostatecznie reprezentowane.

3.2. Procentowy udział rodzajów informacji potrzebnych w pracy zawodowej respondentów

Rozpiętość procentowej oceny przydatności poszczególnych rodzajów informacji w pracy zawodowej respondentów była bardzo znaczna, co utrudniło analizę. Za podstawę oceny przyjęto więc te odpowiedzi, które szacowały przydatność poszczególnych rodzajów informacji na więcej niż 40%. W efekcie uzyskano następujące uszeregowanie: informacja wewnątrzzakładowa, informacja zewnętrzna z zagranicy, informacja branżowa i zewnętrzna krajowa (tab. 17)¹⁸.

¹⁴ SAZAPS. Specjalistyczny System Informacji o Naukowo-Technicznej Współpracy z Zagranicą.

¹⁵ SYNABA. Centralny Specjalistyczny System Informacji o Pracach Naukowo-Badawczych, Rozwojowych i Ekspertyzach Naukowych.

¹⁶ LEKINBAD. System Informacji o Pracach Naukowo-Badawczych i Rozwojowych Przemysłu Lekkiego.

¹⁷ W ROINTE PL prowadzona była centralna kartoteka kart dokumentacyjnych obrzeżnie perforowanych, a karty informacyjne ze sprawozdań z zagranicznych podróży służbowych pracowników przemysłu lekkiego publikowano w Przeglądzie Dokumentacyjnym w mutacjach: "Włókiennictwo i Odzieżownictwo", "Przemysł Skórzany", "Krajowe Włókna Naturalne".

¹⁸ Por. Mądrycki, Witczak-Malinowska, op. cit., s. 83.

T a b e l a 17

Udział rodzajów informacji potrzebnej w pracy zawodowej respondentów
(w %)

Wyszczególnienie	Respondenci	0	1-20	21-40	41-60	61-80	81-100
Informacja wewnątrz-zakładowa	grupa I	2	23	25	19	4	1
	grupa II	8	31	14	3	1	-
	ogółem	10	54	39	22	5	1
Informacja branżowa	grupa I	7	38	24	5	-	-
	grupa II	3	17	26	7	2	2
	ogółem	10	55	50	12	2	2
Informacja zewnętrzna krajowa	grupa I	2	43	27	1	1	-
	grupa II	1	26	26	4	-	-
	ogółem	3	69	53	5	1	-
Informacja zewnętrzna z zagranicy	grupa I	2	17	21	11	1	-
	grupa II	12	26	19	7	2	1
	ogółem	14	43	40	18	3	1

3.3. Przydatność literatury fachowej, kontaktów osobistych, szkolenia oraz własnej wiedzy dla potrzeb zawodowych respondentów

Analiza otrzymanych odpowiedzi prowadzi do wniosku, iż najbardziej polegano na własnej wiedzy i doświadczeniu zawodowym (w 13 przypadkach oceniono ich wartość nawet na 61-80%), na drugim miejscu znalazły się wiadomości zaczerpnięte z literatury fachowej, a na trzecim - uzyskane przez kontakty osobiste. Za najmniej przydatne uważano wiadomości zdobyte na różnego rodzaju szkoleniach. Warto zauważyć, że w żadnej odpowiedzi nie oceniono wartości tego rodzaju informacji na więcej niż 40%, zaś aż 26 odpowiedzi uznało ją za zerową (tab. 18)¹⁹.

¹⁹ Tamże.

T a b e l a 18

Procentowa ocena przydatności wyszczególnionych źródeł
wiadomości fachowych dla pracy zawodowej respondentów

Wyszczególnienie	Respondenci	0	1-20	21-40	41-60	61-80	81-100
Własna wiedza i doświadcze- nie zawodowe	grupa I	1	10	14	43	10	-
	grupa II	-	6	18	29	4	-
	ogółem	1	16	32	72	14	
Wiadomości uzyskane przez szkolenie	grupa I	15	49	14	-	-	-
	grupa II	11	45	1	-	-	-
	ogółem	26	94	15	-	-	-
Wiadomości uzyskane przez czytanie lite- ratury facho- wej	grupa I	-	47	25	6	-	-
	grupa II	-	30	25	2	-	-
	ogółem	-	77	50	8	-	-
Wiadomości uzyskane przez kontakty oso- biste	grupa I	4	64	8	2	-	-
	grupa II	1	38	17	1	-	-
	ogółem	5	102	25	3	-	-

3.4. Zagadnienia dotyczące potrzebnych informacji z literatury fachowej

Wyniki sondażowe zostały ujęte w formie czterech zagadnień:

- 1) zakres tematyczny potrzebnych informacji,
- 2) cel, do jakiego służyły,
- 3) kto powinien zapewnić dopływ informacji,
- 4) częstotliwość ich dostarczania.

1) Znajomość tematyki piśmiennictwa najczęściej poszukiwanego przez użytkowników ułatwiała prace biblioteczne i informacyjne, umożliwiając szybkie odnalezienie potrzebnej literatury. Było to szczególnie ważne dla ośrodków zakładowych i międzyzakładowych, które z reguły pracowały pod presją potrzeby szybkiego zaspokajania żądań odbiorców.

Odpowiednie pytanie ankiety umożliwiło ogólne rozpoznanie tematyki piśmiennictwa poszukiwanego przez użytkowników z przedsiębiorstw różniących się profilem gospodarczym i produkcyjnym. Do-

datkowo użytkownicy ci byli także zróżnicowani pod względem wykształcenia, przygotowania zawodowego i charakteru wykonywanej pracy. Spowodowało to znaczne rozproszenie tematyczne zapotrzebowań informacyjnych.

Widoczna na tym tle przewaga odpowiedzi wyrażających szczególne zainteresowanie tematyką włókienniczą stanowiła bezpośredni wynik prymatu włókiennictwa nad pozostałymi gałęziami gospodarki łódzkiej.

Charakterystyczne były w tym względzie różnice między potrzebami użytkowników z przedsiębiorstw produkcyjno-usługowych i zaplecza naukowo-badawczego. Podczas gdy ci pierwsi byli zainteresowani głównie materiałami dotyczącymi maszyn i urządzeń włókienniczych (10,5% odpowiedzi), dla drugich szczególnie ważna była technika i technologia (13,1%) oraz surowce włókiennicze (9,8%).

Stosunkowo silne zaakcentowanie zainteresowań użytkowników informatyką (10,5% w grupie I) świadczy o rosnącym popycie na wiadomości z tej dziedziny wiedzy, niezależnie od specjalności zawodowej poszczególnych respondentów. Może to stanowić ważną wskazówkę dla pracowników wszystkich zakładowych i międzyzakładowych ośrodków informacji.

Łódzcy użytkownicy wykazywali również znaczne zainteresowanie dziedzinami związanymi z przemysłem elektromaszynowym (np. metody obróbki metali, elektronika, elektrotechnika i szereg zagadnień jednostkowo sformułowanych, ale należących do tej samej tematyki). Duży blok wymienionych tematów związany był z problematyką tworzyw sztucznych, która interesowała szczególnie użytkowników z instytucji zaplecza naukowo-badawczego. Otrzymane odpowiedzi różniły się definiowaniem zakresu tematycznego informacji potrzebnej pracownikom z przedsiębiorstw grupy I i grupy II. Ci ostatni bowiem formułowali go bardziej całościowo, co oznacza, że należy gromadzić dla nich dokumenty obejmujące poszerzony zakres danej dziedziny wiedzy, a nie tylko wąski jej wycinek. Natomiast pracownicy z ośrodków zakładowych w przedsiębiorstwach produkcyjnych i gospodarczo-usługowych powinni mieć na uwadze, że ich użytkowników interesuje bardzo wąska, specjalistyczna problematyka. Zatem gromadzenie nie wyselekcjonowanej literatury mija się z celem, powodując jedynie nadmierne rozbudowywanie zbiorów bibliotecznych i informacyjnych.

2) Ponad jedna trzecia (34,2%) pracowników z przedsiębiorstw grupy I odpowiadając na pytanie, do jakiego celu służą potrzebne im informacje, wymieniła pracę zawodową bez dokładniejszego jej scharakteryzowania. W odpowiedziach sformułowanych bardziej szczegółowo zwracano uwagę na przeznaczenie informacji do unowocześnienia produkcji i wdrażania nowości technicznych (12,7% odpowiedzi). Przeważająca część pozostałych odpowiedzi również wiązała się z różnymi aspektami pracy zawodowej. Nadto pewien procent użytkowników zainteresowany był korzystaniem z ośrodków zakładowych z myślą o własnej pracy naukowej i pogłębianiu swojej wiedzy ogólnej.

Odpowiedzi pracowników z przedsiębiorstw grupy II akcentowały przede wszystkim prace projektowo-konstrukcyjne (24,5% odpowiedzi) i naukowo-badawcze (10,5%). Tak sformułowane cele wiązały się ściśle z pracą zawodową respondentów, bowiem byli oni pracownikami biur konstrukcyjnych i projektowych oraz ośrodków naukowo-badawczych. Część odpowiadających (10,5%) posłużyła się ogólnym sformułowaniem "praca zawodowa" dla określenia użytku czynionego z dostarczanych im materiałów informacyjnych. Pozostałe odpowiedzi poza różnymi elementami pracy zawodowej wymieniały również pogłębianie wiedzy ogólnej oraz własną pracę naukową (przygotowywanie wykładów - 1,8%, pisanie prac na stopień naukowy - 1,8%).

3) Odpowiadając na pytanie, kto powinien zapewnić dopływ informacji, respondenci w większości opowiedzieli się za strukturami, które już od kilku lat ulegały pochopnym likwidacjom. Tak więc 62,8% odpowiedzi respondentów z przedsiębiorstw grupy I wskazało na ośrodki inte (w tym przede wszystkim ZOINTE), a 17,9% na biblioteki fachowe. Ośrodki zakładowe i międzyzakładowe zostały również wymienione w ponad połowie (56,5%) odpowiedzi pracowników z przedsiębiorstw grupy II, natomiast 13,0% odpowiedzi zawierało dezyderat korzystania ze skomputeryzowanych banków informacji.

Analiza odpowiedzi obu grup respondentów prowadzi do wniosku, iż w opinii większości z nich, główna odpowiedzialność za zapewnienie dopływu informacji powinna spoczywać na zakładzie pracy.

4) Wyniki sondażowe dotyczące częstotliwości, z jaką respondenci chcieliby otrzymywać potrzebne informacje, rozłożyły się dość równomiernie w obu grupach ankietowanych. Spośród ogółu re-

spondentów 20,9% chciałoby ją otrzymywać na żądanie i również 20,9% systematycznie, natomiast 30,9% pragnęłoby mieć możliwość otrzymywania informacji systematycznie oraz dodatkowo na żądanie.

Przy tak sformułowanych postulatach użytkowników niezbędność służb in-te na terenie zakładu pracy wydaje się oczywista. Powinny być one także przygotowane do takiego zorganizowania zbiorów in-formacji swoich placówek i możliwości jej dostarczenia, aby tym oczekiwaniom sprostać.

3.5. Formy obsługi informacyjnej²⁰

Do najważniejszych form obsługi informacyjnej, z jakich najczęściej korzystali respondenci, zostały zaliczone przede wszystkim:

Grupa I	
1. Biuletyny informacyjne	- 30 odp.
2. Katalogi i kartoteki	- 30 "
3. Kursy szkoleniowe, seminaria	- 25 "
4. Zestawienia tematyczne	- 21 "
5. Wykazy nabytków bibliotecznych	- 21 "
Grupa II	
1. Biuletyny informacyjne	- 30 "
2. Tłumaczenia	- 27 "
3. Katalogi i kartoteki	- 25 "
4. Streszczenia oryginalnych artykułów	- 24 "
5. Fotokopie i kserokopie	- 24 "

Jak widać z powyższego, obie grupy respondentów największe znaczenie przypisywały biuletynom informacyjnym. Doceniana była również użyteczność katalogów i kartotek. Poza tym respondenci z przedsiębiorstw grupy I cenili sobie możliwość korzystania z kursów szkoleniowych i seminariów²¹, a w następnej kolejności z dokumentów pochodnych, jakimi są zestawienia tematyczne i wykazy nabytków bibliotecznych.

²⁰ Tamże, s. 82.

²¹ Stanowi to nieoczekiwaną sprzeczność w stosunku do wyników omówionych w punkcie 3.3, gdzie wiadomości zdobyte na różnego rodzaju szkoleniach znalazły się w grupie najmniej przydatnych.

Wiele przemawia za tym, iż ocena ta nie była wynikiem wyboru, lecz konieczności, bowiem wspomniane już szersze badania przeprowadzone w latach 1986-1987 wykazały, że lista usług oferowanych przez zakładowe ośrodki w przedsiębiorstwach produkcyjnych i gospodarczo-usługowych ograniczała się właśnie do tych podstawowych. Badania te wykazały również, że dostęp do bardziej zróżnicowanych form usług mieli użytkownicy w ośrodkach zaplecza naukowo-badawczego i projektowego. Znalazło to wyraz w ich opinii wysoko oceniającej przydatność takich dokumentów pochodnych, jak tłumaczenia i streszczenia oryginalnych artykułów, a także dokumentów wtórnych w postaci kserokopii.

Najczęściej wymienianymi formami obsługi, z których respondenci chcieliby korzystać, były:

Grupa I

1. Streszczenia oryginalnych artykułów	- 21 odp.
2. Pokazy filmowe	- 17 "
3. Wystawy tematyczne	- 16 "
4. Wycieczki szkoleniowe	- 15 "
5. Zestawienia wskaźników techniczno-ekonomicznych	- 13 "

Grupa II

1. Zestawienia wskaźników techniczno-ekonomicznych	- 12 "
2. Wycieczki szkoleniowe	- 10 "
3. Zestawienia tematyczne	- 8 "
4. Opracowania analityczno-syntetyczne	- 8 "
5. Pokazy filmowe	- 7 "

W zestawieniu dotyczącym I grupy respondentów warto zwrócić uwagę na wysokie lokaty trzech rodzajów obsługi audiowizualnej. Widoczne jest również duże zainteresowanie zestawieniami wskaźników techniczno-ekonomicznych, co świadczy o zapotrzebowaniu na informację wysoko przetworzoną.

Jeszcze wyraźniej zostało to uwydatnione w odpowiedziach respondentów z przedsiębiorstw grupy II, gdzie zapotrzebowanie na informację faktograficzną w postaci wskaźników techniczno-ekonomicznych znalazło się na pierwszym miejscu, a na czwartym - opracowania analityczno-syntetyczne.

Znamienne, iż zestawienia tematyczne, które w zasadzie stanowią dokument pochodny dość powszechnie stosowany w obsłudze użytkowników i w odpowiedziach pracowników z przedsiębiorstw grupy I znalazły się na wysokim miejscu w rubryce "korzystam", zostały przez pewną część pracowników z przedsiębiorstw grupy II odnotowane w rubryce "chciałbym korzystać". Można więc wnioskować, że w niektórych ośrodkach zaplecza naukowo-badawczego były one wykonywane w ilościach nie zaspokajających popytu.

Godne uwagi, że wśród usług określonych jako "inne", z których chcieliby korzystać respondenci przedsiębiorstw grupy II, wymieniony został skomputeryzowany centralny bank informacji.

3.6. Techniki przekazywania informacji

Spośród wykorzystywanych przez respondentów technik przekazywania informacji za najbardziej przydatne uznano:

Grupa I

1. Samodzielny przegląd wydawnictw informacyjnych	- 49 odp.
2. Ustne	- 29 "
3. Pisemne	- 23 "
4. Telefoniczne	- 22 "

Grupa II

1. Pisemne	- 37 "
2. Samodzielny przegląd wydawnictw informacyjnych	- 30 "
3. Ustne	- 24 "
4. Telefoniczne	- 24 "

Natomiast do tych, z których respondenci chcieliby korzystać (i uznali za najważniejsze) zaliczono:

Grupa I

1. SDI	- 24 odp.
2. Wydruki z EMC	- 16 "
3. Telexowe	- 10 "
4. Pisemne	- 7 "

Grupa II

1. SDI	- 21 "
2. Wydruki z EMC	- 15 "
3. Samodzielny przegląd wydawnictw informacyjnych	- 7 "
4. Telexowe	- 5 "

Tu także wśród propozycji wysuniętych przez respondentów znalazło się pragnienie korzystania ze skomputeryzowanego systemu informacyjnego.

Wyniki odpowiedzi na to pytanie prowadzą do wniosku, iż w ośrodkach zakładowych z braku możliwości całkowitej modernizacji tradycyjnej formy obsługi użytkowników, należałoby przynajmniej szerzej korzystać z istniejącego dostępu do zagranicznych baz danych. Mimo ogólnokrajowego propagowania niektórych z nich, mimo iż w Łodzi ROINTE PL oferował dostęp do działającego w ramach MSINT systemu "LEGPROMINFORM"²², a zwłaszcza francuskiego "TITUSA"²³, w zakładowych ośrodkach nieczęsto podejmowano próby sprawdzenia ich przydatności dla potrzeb własnych użytkowników. Było to związane ze zbyt małą obsadą kadrową ośrodków, a także z obawą, że przysporzy to nowych i nieznanych problemów. Użytkownicy jednak, coraz częściej wykorzystując technikę komputerową (zwłaszcza mikro) w swojej pracy zawodowej, chcieliby także móc z niej korzystać przy obsłudze informacyjnej. Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że na ogół nie byli oni zorientowani w istniejących w tym względzie możliwościach.

Tym niemniej, w niektórych ośrodkach zakładowych czyniono próby korzystania z dostępnych baz danych (np. z Politechniki Wrocławskiej). Nie były one jednak udane, ponieważ tematyka eksploatowanych baz była zbyt ogólna, zważywszy potrzeby biur projektów i przedsiębiorstw produkcyjnych, a nawet ośrodków naukowo-badawczych.

Przedstawiony tu materiał uwidocznił złożoność potrzeb informacyjnych użytkowników zakładowych ośrodków inte w Łodzi. Wysokie wymagania, jakim dali wyraz ankietowani użytkownicy, wynikały w znacznej mierze z wykonywanych przez nich obowiązków służbowych (prace naukowo-badawcze, projektowanie itp.), a także z faktu, iż byli oni autorami i współautorami projektów racjonalizatorskich, wzorów użytkowych, wynalazków, książek i artykułów.

²² Międzynarodowy System Informacji Naukowej i Technicznej w zakresie przemysłu lekkiego - LEGPROMINFORM.

²³ Międzynarodowy System Informacji o Włókiennictwie - TITUS (Traitement de l'Information Textile Universelle Selective).

Zadowolająca realizacja szeroko rozbudowanych potrzeb tych użytkowników przekraczała jednak przeciętne możliwości ograniczonych etatowo, finansowo i organizacyjnie zakładowych struktur inte. Sugerowało to konieczność zwiększenia skuteczności ich działania poprzez rozbudowę i unowocześnienie. Jak jednak wiadomo, ostatnie lata nie tylko zniweczyły nadzieję na dalszy rozwój tych placówek, ale przyniosły masową ich likwidację.

Może dziwić, iż użytkownicy, których zapotrzebowanie na informację (niejednokrotnie wysoko przetworzoną) powinno skłaniać do energicznego opowiedzenia się za istnieniem i funkcjonowaniem potrzebnych im placówek, zaskakująco łatwo pogodzili się z ich unicestwieniem. Nie jest też proste wyjaśnienie, dlaczego użytkownicy zajmujący dyrektorskie i kierownicze stanowiska (około jednej trzeciej respondentów) i jednocześnie mocno artykułujący swoje potrzeby informacyjne decydowali się na pozbycie funkcjonujących dotychczas w ich zakładach ośrodków. Można jedynie domniemywać, że poszukując oszczędności w obliczu narastającego zagrożenia dla macierzystego zakładu pracy, w pierwszym rzędzie rezygnowano z placówki, która wydawała się mało ważna, a może nawet zbędna, przy tym zaś nietrudna do ewentualnego odtworzenia w przyszłości.

Czy jednak, wobec stałego rozwoju nauki i techniki na świecie, obecne decyzje likwidacji większości placówek inte nie zostaną kiedyś uznane za zbyt pochopne?

Z a ł a c z n i k 1

WYKAZ INSTYTUCJI, DO KTÓRYCH SKIEROWANO ANKIETY

Grupa I - Przedsiębiorstwa produkcyjne i gospodarczo-usługowe

Institucje z funkcjonującymi ośrodkami

1. Dyrekcja Okręgowa Dróg Publicznych
2. Kombinat Maszyn Włókienniczych "POLMATEX-WIFAMA"
3. Łódzka Fabryka Maszyn Jedwabniczych "POLMATEX-MAJED"
4. Łódzkie Zakłady Przemysłu Skórzanego "SKOGAR"

5. Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne. Zakład Ekonomiki i Informatyki
6. Okręgowa Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne
7. Przędzalnia Czesankowa "ARELAN"
8. Rejon Przewozów Kolejowych
9. Zakład Energetyczny ŁÓDŹ-MIASTO
10. Zakłady Mechaniczne "CHEMITEK"
11. Zakłady Przemysłu Pończosznego "ZENIT"
12. Zakłady Wyrobów Obiciowych "VERA"

Institucje, w których ośrodki zlikwidowano

13. Fabryka Szlifierek "PONAR-ŁÓDŹ"
14. Fabryka Transformatorów i Aparatury Trakcyjnej "ELTA"
15. Przędzalnia Bawełny im. Generała Waltera
16. Zakłady Artykułów Technicznych "ARTECH"
17. Zakłady Przemysłu Bawełnianego "ESKIMO"
18. Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego "LIDO"
19. Zakłady Przemysłu Gumowego "STOMIL"

Grupa II - Przedsiębiorstwa zaplecza naukowo-badawczego
i projektowego

Institucje z funkcjonującymi ośrodkami

1. Biuro Projektowania i Realizacji Inwestycji "CHEMITEK"
2. Biuro Studiów i Projektów Lasów Państwowych
3. Biuro Studiów i Projektów Przemysłu Papierniczego
4. Centralne Biuro Techniczne Przemysłu Papierniczego
5. Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Artykułów Technicznych i Galanteryjnych
6. Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Bawełnianego
7. Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Dziewiarskiego
8. Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Wełnianego
9. Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Technicznych Wyrobów Włókienniczych
10. Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Maszyn Ziemnych i Transportowych. Oddział Hydrauliki
11. Przedsiębiorstwo Projektowania i Realizacji Inwestycji "BIPRO-BUMAR"
12. Zakład Doświadczalny Wyrobów Gumowych Instytutu Przemysłu Gumowego "STOMIL"

Institucje, w których ośrodki zlikwidowano

13. Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Lniarskiego w Żyrardowie.
Oddział w Łodzi

Aleksandra Wejman-Sowińska

BETRIEBSSTELLE IN ŁÓDŹ IM LICHT DER INFORMATIONSBEDÜRFNISSE
DES BENUTZER. EINER VERSUCH DER ANALYSE

Dieser Artikel stellt der Untersuchungsergebnisse vor, die waren im halbes 1990 Jahr mitten in Benutzer der Betriebsstelle 32 lodzischer Anstalten durchgeführt. Untersuchungszweck war das Bezeichnung der Informationsbedürfnisse des Benutzer, und auch Erkenntnis ihrer Meinung über die Brauchbarkeit und Wirkungsweise der Betriebsstrukturen der INTE. Vorgestelltes Material tritt die Abweichung zwischen wachsender Informationsbedürfnisse des Benutzer und gegenwärtig beherrschende Tendenz an massenhafter Auflösung der Betriebsstelle der INTE hervor.